

*Олексій Олексійович Ющик,
старший науковий співробітник
Інституту держави і права
імені В. М. Корецького НАН України,
кандидат юридичних наук
ORCID: 0009-0003-3299-2489*

ДО ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ НОРМ ПРАВА В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

Постановка проблеми. В умовах запровадження цифрових технологій у правове регулювання суспільних відносин дедалі частіше у процесі здійснення суб'єктами правовідносин їх прав та обов'язків з'являються автоматизовані рішення та задіюються різні інформаційні платформи. Це потребує уточнення існуючих підходів до розуміння реалізації норм права, зокрема такої її форми, як використання норм. Актуальність теми підсилює поява міжнародних стандартів стосовно процедурних гарантій у взаємодії зі штучним інтелектом (ШІ) та автоматизованими системами.

Огляд публікацій останніх років показує високу інтенсивність дискусії з цієї проблематики. У рамках цієї статті розглянуто основні підходи й концепції щодо використання цифрових технологій та забезпечення реалізації норм права в умовах цифровізації.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблематика реалізації норм права в загальнотеоретичному вимірі розроблялася у працях П. Рабіновича, М. Козюбри, А. Колодія, Н. Оніщенко, Н. Пархоменко та інших авторів й висвітлювалася у навчальній та енциклопедичній юридичній літературі.

Питанням інформатизації та цифровізації у праві в останні роки приділяли увагу О. Петришин і О. Гиляка (реалізація прав людини в цифрову епоху), А. Гачкевич (автоматизоване ухвалення рішень), Н. Головацький (процедурні гарантії, право на пояснення і людську інтервенцію), Н. Хлібороб (автоматичний режим у процедурі вирішення справ), Н. Левицька (цифрова трансформація юридичної діяльності), Н. Ткачук (інформаційні права і свободи), Т. Пікуля (вплив ШІ на доктрини держави і права), М. Хаустова (узагальнення підходів до цифровізації). Окремо звернемо увагу на дисертаційні роботи І. Котлярової (правове регулювання та захист трудових прав у контексті цифровізації) і Д. Манько (юридичні технології та алгоритми формалізації права).

Серед зарубіжних авторів, у працях яких зачіпаються питання осмислення значення цифровізації для нормореалізації, – Гільдебрандт, Смуха, Їлма, Кляйн, а також Лессіг і Єнг, Р. Еннан та ін.

Попри значну кількість праць про «цифровізацію права», «цифровізацію у праві» та окремі цифрові інструменти в сучасній доктрині й досі недостатньо з'ясовано, як саме цифрове середовище змінює механізм реалізації норм права, зокрема, щодо форми використання, яка опосередковується інформаційними платформами, реєстрами та алгоритмічними процедурами.

Метою статті є представлення сучасних наукових підходів до такої форми правореалізації, як використання норм права в умовах цифровізації.

Виклад основного матеріалу. Розвиток суспільства на сучасному етапі супроводжується введенням значної частини соціальних практик у цифрове середовище, що є наслідком інформатизації та впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у повсякденну взаємодію людини з державою та суспільством. Тому юридично значущі дії дедалі частіше опосередковуються цифровими платформами, реєстрами, автоматизованими системами та алгоритмічними процедурами. Відтак правові відносини дедалі частіше здійснюються у форматі цифрових процедур (через платформи, реєстри, автоматизовані системи), де запрограмований сервіс фактично визначає умови доступу, послідовність кроків та можливі сценарії поведінки.

Це потребує уточнення, які саме елементи механізму реалізації норм права, насамперед у формі використання останніх, змінюються – від доступності процедури до меж свободи вибору й процесуальних гарантій. А це потребує чіткого усвідомлення самої форми використання правових норм у процесі правореалізації.

У контексті цифровізації видається правильним уявлення про реалізацію норм права як процес, у межах якого набувають здійснення нормативні приписи, якими виражаються норми права, коли вони втілюються у фактичній правомірній поведінці суб'єктів правовідносин, у реалізації ними прав та у виконанні юридичних обов'язків [1, с. 129; 2, с. 210].

З огляду на способи правового регулювання традиційно виокремлюються основні форми реалізації норм права: використання, виконання, дотримання та застосування [3, с. 246].

Сучасні дослідження про цифрове середовище описують зміни передусім через практику здійснення прав, тобто через їх використання. Так, О. Петришин і О. Гиляка відзначають, що розвиток цифрових технологій вплинув на «здійснення [людьми] їх прав і свобод» і зумовив появу «цифрових» прав, а цифровізація суспільних відносин «надає... нові й якісно інші можливості» для реалізації прав, водночас породжуючи ризики щодо їх забезпечення [4, с. 17–21].

Водночас у сфері автоматизованих рішень використання норм дедалі частіше набуває процесуально-контрольного характеру. Зокрема, на значенні «права... на пояснення» і «права на людську інтервенцію» наголошує Н. Головацький, як на критичних інструментах для оскарження прихованої алгоритмічної логіки [5, с. 548, 550–552]. Своєю чергою А. Гачкевич, визначаючи автоматизоване ухвалення рішень як процес «без суттєвого людського втручання», підкреслює, що правовий статус особи в таких відносинах має забезпечувати можливість вимагати людського втручання, висловлювати позицію та оскаржувати рішення [6, с. 86–87, 91–92].

При цьому видно, що автори вживають як тотожні поняття «використання норм» і «використання прав» їх суб'єктами, хоча право суб'єкта є лише однією із сторін диспозиції норми права, тобто лише елементом однієї з її складових. Саме тому на перше місце виходить уточнення загальнотеретичного поняття використання норм права, про яке було сказано вище.

З іншого боку, перехід до аналізу проблем реалізації норм права у цифровому середовищі потребує уточнення ключового поняття, яке описує, що саме в юридичному значенні охоплюється терміном «цифровізація».

У чинному законодавстві термін «цифровізація» визначено як «процес впровадження цифрових технологій у всі сфери суспільного життя» [7]. Водночас альтернативне розуміння цифровізації, закріплено в урядовій концепції: цифровізація описується як насичення фізичного світу електронно-цифровими засобами та налагодження електронно-комунікаційного обміну, що уможливорює інтеграцію віртуального і фізичного (кіберфізичний простір) [20].

Щодо цифрової технології, то визначення її в законодавчій термінології зводиться до того, що це сукупність систематизованих рішень (зокрема правових, науково-технічних, організаційних), спрямованих на використання комп'ютерної / електронно-обчислювальної техніки та програмного забезпечення для зменшення участі користувача й/або трудомісткості операцій під час збирання, обробки, передавання інформації [7].

У європейському глосарії кіберправосуддя (CEPEJ / IATE) цифровізація (digitalization) визначається як перехід до використання та інтеграції цифрових технологій і оцифрованої інформації для поліпшення наявних процесів, роблячи їх простішими, швидшими та ефективнішими [8].

Водночас зауважимо, що підходи до розуміння поняття «цифровізація» були предметом наукового аналізу у вітчизняній правовій доктрині. Зокрема, у дослідженні М. Хаустової запропоновано комплексне узагальнення підходів до визначення цифровізації на основі нормативних актів, енциклопедичних джерел, міжнародних аналітичних матеріалів і наукових праць, що розкриває її як багатоаспектне явище, пов'язане не лише з технологічним впровадженням цифрових рішень, а й із переходом суспільних процесів у кіберфізичний та віртуальний простір з трансформацією

соціальних взаємодій і моделей управління [9, с. 7–10]. У дослідженні І. Котлярової цифровізація трактується як процес упровадження цифрових технологій в усі сфери з метою вдосконалення життєдіяльності людини, суспільства і держави [10, с. 32].

Отже, автори розглядають цифровізацію як складний міждисциплінарний феномен, що охоплює як техніко-технологічний, так і правовий, організаційний та соціальний виміри.

З огляду на це, у даній статті увага зосереджується на з'ясуванні значення цифровізації саме в правовому вимірі, в рамках механізму реалізації норм права у формі їх використання.

Огляд нових досліджень підтверджує, що саме правореалізаційний вимір цифровізації поступово виходить на перший план, хоча подекуди описується під іншими назвами – через верховенство права [11, с. 11–12], цифровий конституціоналізм [12, с. 1–3, 19–21], платформене регулювання [13, с. 7–11], алгоритмічне врядування [14, с. 1–4, 20–25], автоматизоване прийняття рішень.

У вітчизняній теоретико-правовій літературі останніх років простежується перехід від простого констатування «цифровізації права» до аналізу впливу цифровізації на структуру правової системи, правову визначеність і систематизацію. Так, Р. Еннан підкреслює, що право в його традиційних формах не готове повною мірою до реалій цифрового суспільства, а отже, потрібен теоретико-правовий перегляд категорій і підходів [15, с. 200–201, 204]. І. Доронін же вказує, що технологічні зміни впливають на методи систематизації та на форми організації правового матеріалу, тобто фактично – на доступність і придатність норм до подальшої реалізації [16, с. 69–70, 74–76].

У своєму аналізі реалізації права на соціальний захист Г. Трунова виходить з того, що ефективність останньої «невідворотно пов'язана» з цифровізацією соціальної сфери та прямо залежить від таких чинників, як доступ та рівень охоплення, обробка даних, виявлення дійсних потреб, а також протидія зловживанням. При цьому вона вважає, що застосування цифрових технологій змінює традиційну архітектуру правозастосування й ускладнює врахування індивідуальних обставин: установлення фактичних підстав і прийняття правозастосовного акта щодо надання допомоги здійснюється в режимі «алгоритмічного управління та автоматизації прийняття рішень», який «не враховує індивідуальних обставин справи». У цій логіці цифровізація виявляється релевантною не лише для стадії застосування норм компетентними органами, а й для передумов і способів використання права особою, оскільки автоматизовані системи можуть «посилювати нерівність та загострити цифровий розрив» і, відповідно, впливати на фактичну можливість доступу до виключно цифрових процедур [17, с. 436–438].

Окремий напрям нових досліджень пов'язаний з алгоритмічним посередництвом. Показовою є монографія Н. Смуги «Algorithmic Rule by Law», у якій алгоритмічне регулювання в публічному правовому полі вона розглядає як чинник, здатний послаблювати засади верховенства права та формувати зсув від rule of law до rule by law. Структурно авторка послідовно аналізує алгоритмічне регулювання, поняття «rule of law» і окремо перехід «від верховенства права до алгоритмічного rule by law». Н. Смуга стверджує, що за умов алгоритмізації реалізація приписів права починає описуватися як техніко-наукове завдання, де застосування норм подається радше як математика, ніж як оцінювання і юридичне судження; відкриті правові поняття та цінності «перекодовуються» в обчислювані правила, а пріоритетом стає ефективність, а не індивідуальна справедливість. У такій постановці питання цифрово-алгоритмічне середовище здатне визначати «коридор» допустимих дій: суб'єкт формально здійснює надані правом можливості (використовує право), проте фактичний зміст використання може звестися до проходження запрограмованого сценарію, визначеного системою [14, с. 1–4, 20–25].

Відповіді на зазначені виклики вже простежуються в нових міжнародно-правових актах. Так, Регламент ЄС про штучний інтелект (Regulation (EU) 2024/1689, AI Act) вибудовує ризик-орієнтовану модель регулювання і водночас вводить інструменти, важливі саме з правореалізаційної перспективи: для окремих високоризикових систем передбачено обов'язок попередньої оцінки впливу на основоположні права (ст. 27), закріплено право на подання скарги (ст. 85) та право

отримати зрозуміле пояснення щодо ролі високоризикової системи в індивідуальному рішенні, яке має правові наслідки або подібним чином істотно впливає на особу (ст. 86). Водночас Регламент передбачає поетапність його застосування: він набрав чинності 1 серпня 2024 року, а загалом підлягає застосуванню з 2 серпня 2026 року, при цьому окремі блоки норм застосовуються раніше [18].

Це свідчить, що європейський законодавець поступово інституціоналізує не лише контроль за технологією, а й процедурні гарантії для особи, яка взаємодіє з алгоритмічно опосередкованими рішеннями.

Подібний підхід відображено й у Рамковій конвенції Ради Європи про штучний інтелект, права людини, демократію та верховенство права, відкритій для підписання 5 вересня 2024 року: Конвенція декларує технологічно нейтральний характер, водночас вимагає належного управління ризиками та впливами, документування релевантної інформації про системи і їх використання, доступності відомостей, достатніх для оскарження рішень або самого використання системи, а також закріплює необхідність ефективних процедурних гарантій і реальної можливості подання скарги до компетентних органів [19].

У правореалізаційному вимірі такі підходи фіксують важливу тенденцію: за умов цифровізації акцент дедалі частіше переноситься з формальної «наявності права» на забезпечення практичної можливості його здійснення, зокрема, через доступні механізми пояснення, оскарження та інші процесуальні гарантії.

Поряд з тим варто звернути увагу на практично відсутність у публікаціях з цієї проблематики постановки питання про значення у процесах цифровізації сфери права такого правового феномена, як правова інформація. Тим часом саме інформаційного аспекту правової системи найбільше стосуються нові цифрові технології, значною мірою від розуміння поняття правової інформації залежить їх упровадження в процеси нормотворення та нормореалізації.

Тому надзвичайно важливим, на мою думку, є дослідження правової інформації як теоретико-правової категорії, особливо її співвідношення з таким поняттям, як юридична техніка. Адже усі форми правореалізації так чи інакше пов'язані з юридичною технікою.

Висновки. Аналіз наукової літератури, в якій розглядаються проблеми правореалізації в умовах цифровізації, свідчить про значне посилення інтересу вчених в останні роки до цієї проблематики. При цьому досліджуються різні аспекти цих проблем.

Дослідники відзначають, що цифровізацією не скасовуються визначені в теорії права форми реалізації норм права, зокрема їх використання, проте змінюються технічні, організаційні та правові умови правореалізації, зокрема, у частині використання правових норм. Цим зумовлюється потреба додаткового теоретичного осмислення згаданих форм, їх теоретико-правове обґрунтування виходячи з відповідного праворозуміння.

Водночас стрімкий розвиток цифрових технологій об'єктивно потребує оперативної нормативної реакції, спрямованої на формування таких правових і організаційних умов, за яких суб'єкти права зберігатимуть реальну можливість використання своїх прав у цифрово-опосередкованих відносинах, зокрема через інструменти пояснення, скарги, оскарження та інші гарантії.

Проте навіть за наявності «швидких» регуляторних рішень визначальним залишається фундаментальне теоретико-правове осмислення того, як саме в умовах прискорення цифровізації змінювати механізми і форми реалізації права та за якими критеріями мають забезпечуватися збереження правової природи правореалізаційних процесів в інформаційно організованому середовищі.

Привертає до себе увагу також недостатня дослідженість значення у процесах цифровізації сфери права такого правового феномена, як правова інформація, особливо в контексті її зв'язку з юридичною технікою.

Список використаних джерел

1. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави: навч. посіб. Київ: Атіка, 2001. 176 с.
2. Теорія держави і права: навч. посіб. / А. М. Колодій, В. В. Копейчиков, С. Л. Лисенков та ін.; за заг. ред. С. Л. Лисенкова, В. В. Копейчикова. Київ: Юрінком Інтер, 2002. 368 с.
3. Пархоменко Н. М. Реалізація права. *Юридична енциклопедія: у 6 т.* / НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького; голов. редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова) та ін. Київ: Українська енциклопедія, 2003. Т. 5. С. 246.
4. Петришин О. В., Гиляка О. С. Права людини в цифрову епоху: виклики, загрози та перспективи. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2021. Т. 28, № 1. С. 17–35. DOI: 10.31359/1993-0909-2021-28-1-17.
5. Головацький Н. Т. Адміністративно-правові механізми захисту персональних даних у системах автоматизованого прийняття рішень (АПР) як превенція корупційних ризиків. *Аналітично-порівняльне правознавство (електронне наук. вид.)*. 2025. С. 548–552. DOI: 10.24144/2788-6018.2025.06.3.85.
6. Гачкевич А. О. Поняття та правова основа автоматизованого прийняття рішень в Україні. *Український часопис конституційного права*. 2025. № 3. С. 86–97. DOI: 10.30970/jcl.3.2025.7.
7. Про Національну програму інформатизації: Закон України від 01.12.2022 № 2807-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2807-20> (дата звернення: 06.02.2026).
8. CEPEJ Cyberjustice Glossary (TechGlossary) [Електронний ресурс] / Council of Europe. URL: <https://www.coe.int/en/web/cepej/glossary-2> (дата звернення: 20.02.2026).
9. Хаустова М. Г. Поняття цифровізації: національні та міжнародні підходи. *Право та інновації*. 2022. № 2(38). С. 7–18. DOI: 10.37772/2518-1718-2022-2(38)-1.
10. Котлярова І. Ю. Правове регулювання та захист трудових прав працівників у контексті цифровізації: дис. ... д-ра філософії: 081 «Право» [Електронний ресурс] / Східноукраїнський нац. ун-т ім. Володимира Даля; М-во освіти і науки України. Київ, 2025. 229 с. URL: <https://dspace.snu.edu.ua/items/d5d3c00a-9479-42d1-9814-945ab6fb2b8b> (дата звернення: 10.02.2026).
11. Балацька О. Р. Принцип верховенства права в епоху цифровізації. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Право». 2025. Вип. 89, ч. 1. С. 11–16. DOI: 10.24144/2307-3322.2025.89.1.1.
12. Yılma K. Reimagining digital constitutionalism. *Global Constitutionalism*. 2026. Vol. 15, Iss. 1. P. 62–84. DOI: 10.1017/S2045381725100014.
13. Klein T. Platform Regulation and the Protection of Fundamental Rights. *Symbolon*. 2024. Vol. 25, No. 2 (47). P. 7–24. DOI: 10.46522/S.2024.02.1.
14. Smuha N. A. Introduction. Algorithmic Rule by Law: How Algorithmic Regulation in the Public Sector Erodes the Rule of Law. Cambridge: Cambridge University Press, 2024. P. 1–25. DOI: 10.1017/9781009427500
15. Ennan R. E. Digitalization of Law and formation of Digital Law. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Право». 2024. Вип. 83, ч. 1. С. 200–205. DOI: 10.24144/2307-3322.2024.83.1.29.
16. Доронін І. М. Систематизація права в умовах цифрової трансформації. *Інформація і право*. 2025. № 3(54). С. 69–78. DOI: 10.37750/2616-6798.2025.3(54).340462.
17. Трунова Г. А. Реалізація права на соціальний захист: ризики цифровізації. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Право». 2025. Вип. 90, ч. 2. С. 436–440. DOI: 10.24144/2307-3322.2025.90.2.61.
18. Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 ... (Artificial Intelligence Act) [Електронний ресурс]. *Official Journal of the European Union*. 12.07.2024. L_202401689. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1689/oj/eng> (дата звернення: 20.02.2026).
19. Council of Europe Framework Convention on Artificial Intelligence and Human Rights, Democracy and the Rule of Law (CETS No. 225) [Електронний ресурс] / Council of Europe. URL: <https://book.coe.int/en/texts-of-council-of-europe-treaties/12225-council-of-europe-framework-convention-on-artificial-intelligence-and-human-rights-democracy-and-the-rule-of-law-cets-no-225.html> (дата звернення: 20.02.2026).
20. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації: розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.01.2018 № 67-р / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/67-2018-%D1%80> (дата звернення: 06.02.2026).

References

1. Rabinovych P. M. *Osnovy zahalnoi teorii prava ta derzhavy: navch. posib.* Kyiv: Atika, 2001. 176 s. (in Ukr.).
2. *Teoriia derzhavy i prava: navch. posib.* / A. M. Kolodii, V. V. Kopieichykov, S. L. Lysenkov ta in.; za zah. red. S. L. Lysenkova, V. V. Kopieichykova. Kyiv: Yurinkom Inter, 2002. 368 s. (in Ukr.).
3. Parkhomenko N. M. *Realizatsiia prava. Yurydychna entsyklopediia: u 6 t.* / NAN Ukrainy, In-t derzhavy i prava im. V. M. Koretskoho; holov. redkol.: Yu. S. Shemshuchenko (holova) ta in. Kyiv: Ukrainska entsyklopediia, 2003. T. 5. S. 246 (in Ukr.).
4. Petryshyn O. V., Hyliaka O. S. Prava liudyny v tsyfrovu epokhu: vyklyky, zahrozy ta perspektyvy. *Visnyk Natsionalnoi akademii pravovykh nauk Ukrainy*. 2021. T. 28, № 1. S. 17–35. DOI: 10.31359/1993-0909-2021-28-1-17 (in Ukr.).
5. Holovatskyi N. T. Administratyvno-pravovi mekhanizmy zakhystu personalnykh danykh u systemakh avtomatyzovanoho pryiniattia rishen (APR) yak preventsiia koruptsiinykh ryzykiv. *Analitychno-porivnialne pravoznavstvo (elektronne nauk. vyd.)*. 2025. S. 548–552. DOI: 10.24144/2788-6018.2025.06.3.85 (in Ukr.).
6. Hachkevych A. O. Poniattia ta pravova osnova avtomatyzovanoho pryiniattia rishen v Ukraini. *Ukrainskyi chasopys konstytutsiinoho prava*. 2025. № 3. S. 86–97. DOI: 10.30970/jcl.3.2025.7 (in Ukr.).
7. Pro Natsionalnu prohramu informatyzatsii : Zakon Ukrainy vid 01.12.2022 № 2807-IX. / Verkhovna Rada Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2807-20> (data zvernennia: 06.02.2026) (in Ukr.).
8. CEPEJ Cyberjustice Glossary (TechGlossary) [Elektronnyi resurs] / Council of Europe. URL: <https://www.coe.int/en/web/cepej/glossary-2> (data zvernennia: 20.02.2026).
9. Khaustova M. H. Poniattia tsyfrovizatsii: natsionalni ta mizhnarodni pidkhody. *Pravo ta innovatsii*. 2022. № 2(38). S. 7–18. DOI: 10.37772/2518-1718-2022-2(38)-1 (in Ukr.).
10. Kotliarova I. Yu. Pravove rehuliuвання ta zakhyst trudovykh prav pratsivnykiv u konteksti tsyfrovizatsii: dys. ... d-ra filosofii: 081 «Pravo» [Elektronnyi resurs] / Skhidnoukrainskyi nats. un-t im. Volodymyra Dalia; M-vo osvity i nauky Ukrainy. Kyiv, 2025. 229 s. URL: <https://dspace.snu.edu.ua/items/d5d3c00a-9479-42d1-9814-945ab6fb2b8b> (data zvernennia: 10.02.2026) (in Ukr.).
11. Balatska O. R. Pryntsyp verkhovenstva prava v epokhu tsyfrovizatsii. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu*. Serii «Pravo». 2025. Vyp. 89, ch. 1. S. 11–16. DOI: 10.24144/2307-3322.2025.89.1.1 (in Ukr.).
12. Yilma K. Reimagining digital constitutionalism. *Global Constitutionalism*. 2026. Vol. 15, Iss. 1. P. 62–84. DOI: 10.1017/S2045381725100014.
13. Klein T. Platform Regulation and the Protection of Fundamental Rights. *Symbolon*. 2024. Vol. 25, No. 2 (47). P. 7–24. DOI: 10.46522/S.2024.02.1.
14. Smuha N. A. Introduction. Algorithmic Rule by Law: How Algorithmic Regulation in the Public Sector Erodes the Rule of Law. Cambridge: Cambridge University Press, 2024. P. 1–25. DOI: 10.1017/9781009427500.
15. Ennan R. E. Digitalization of Law and formation of Digital Law. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu*. Serii «Pravo». 2024. Vyp. 83, ch. 1. S. 200–205. DOI: 10.24144/2307-3322.2024.83.1.29 (in Ukr.).
16. Doronin I. M. Systematyzatsiia prava v umovakh tsyfrovoy transformatsii. *Informatsiia i pravo*. 2025. № 3(54). S. 69–78. DOI: 10.37750/2616-6798.2025.3(54).340462 (in Ukr.).
17. Trunova H. A. Realizatsiia prava na sotsialnyi zakhyst: ryzyky tsyfrovizatsii. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu*. Serii «Pravo». 2025. Vyp. 90, ch. 2. S. 436–440. DOI: 10.24144/2307-3322.2025.90.2.61 (in Ukr.) (in Ukr.).
18. Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 ... (Artificial Intelligence Act) [Elektronnyi resurs]. *Official Journal of the European Union*. 12.07.2024. L_202401689. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1689/oj/eng> (data zvernennia: 20.02.2026).
19. Council of Europe Framework Convention on Artificial Intelligence and Human Rights, Democracy and the Rule of Law (CETS No. 225) [Elektronnyi resurs] / Council of Europe. URL: <https://book.coe.int/en/texts-of-council-of-europe-treaties/12225-council-of-europe-framework-convention-on-artificial-intelligence-and-human-rights-democracy-and-the-rule-of-law-cets-no-225.html> (data zvernennia: 20.02.2026).
20. Pro skhvalennia Kontseptsii rozvytku tsyfrovoy ekonomiky ta suspilstva Ukrainy na 2018–2020 roky ta zatverdzhennia planu zakhodiv shchodo yii realizatsii: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 17.01.2018 № 67-r. / Verkhovna Rada Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/67-2018-%D1%80> (data zvernennia: 06.02.2026) (in Ukr.).

Ющик О. О. До проблеми реалізації норм права в умовах цифровізації

У статті розглянуто проблему реалізації норм права в умовах цифровізації, коли юридично значущі дії дедалі частіше опосередковуються інформаційними платформами, реєстрами, автоматизованими системами та алгоритмічними процедурами. Метою є огляд сучасних наукових підходів до осмислення використання норм права як форми їх реалізації у цифровому середовищі. Вказано, що цифрові процедури, у межах яких запрограмований сервіс визначає умови доступу, послідовність кроків і можливі сценарії поведінки, змінюють елементи механізму правореалізації – від доступності процедури до меж свободи вибору і процесуальних гарантій. Наголошено на диспозитивній природі використання суб'єктами прав та на ризиках. Окреслено значення права на пояснення і права на людську інтервенцію у взаємодії з автоматизованим ухваленням рішень, а також тенденцію міжнародних актів (AI Act ЄС, рамкова конвенція Ради Європи) до закріплення процедурних гарантій, оцінки впливу на основоположні права та можливості подання скарги й оскарження. У висновках підкреслено потребу нормативних і організаційних умов, що забезпечують реальну можливість використання прав у цифрово-опосередкованих відносинах.

Ключові слова: реалізація норм права, використання норм, цифровізація, автоматизовані системи, алгоритмічні процедури, правова інформація.

Yushchuk O. O. On the Problem of Implementing Legal Norms in the Conditions of Digitalization

The article addresses the problem of the realization of legal norms under the conditions of rapid digitalization of social relations, where the exercise of rights is increasingly mediated by information platforms, registers, automated systems, and algorithmic procedures. The purpose of the study is to review contemporary scholarly approaches to understanding use as a form of the realization of legal norms in the digital environment.

It is shown that the shift of a significant part of social practices into the digital sphere leads to the spread of digital procedures in which a programmed service effectively determines the conditions of access, the sequence of steps, and possible scenarios of conduct. This requires clarifying which elements of the mechanism for the realization of legal norms are changing, primarily within the form of use: from the accessibility of the procedure to the limits of freedom of choice and procedural guarantees. The realization of legal norms is understood as a process in which normative prescriptions acquire real content when embodied in the actual behavior and activities of subjects regarding the exercise of rights and the fulfillment of legal duties; traditionally, use, execution, compliance, and application are distinguished. The article emphasizes that use reflects the dispositive dimension of legal realization: a subject does not «execute» or «comply with» a prescription, but realizes the opportunity provided by a norm through their own will. Under these conditions, digitalization may be slow and uneven (fragmentary digital tools, gaps in access, a digital divide) or overly rapid, when digitizing insufficiently reflected procedures narrows real freedom and reduces the use of a right to passing technically predetermined steps.

The article also highlights the importance of procedural guarantees in interactions with automated decision-making, in particular the right to an explanation and the right to human intervention. The conclusions stress that digitalization and automation do not eliminate classical forms of the realization of legal norms. However, they change the conditions of their exercise, especially in relation to use, which calls for a regulatory response and theoretical legal reflection on how the mechanism and forms of legal realization transform in an information-organized environment.

Keywords: implementation of legal norms, use of norms, digitalization, digitalization of social relations, automated systems, algorithmic procedures, legal information.

DOI: 10.33663/2524-017X-2026-17-546-552

Дата першого надходження рукопису до видання: 28.02.2026

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 09.04.2026

Дата публікації: 30.04.2026